

**REGIONALNA DYREKCJA LASÓW PAŃSTWOWYCH
W BIAŁYMSTOKU**

PLAN DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY PRZYRODY

Uzupełnienie do Programu Ochrony Przyrody

Nadleśnictwa Hajnówka

NA OKRES 01.01.2012 – 31.12.2021

**Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej
Oddział w Białymstoku**

Wykonano na zlecenie
Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku

Wykonawca
Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej Oddział w Białymstoku
ul. Lipowa 51, 15-424 Białystok
tel. (85) 713 15 17, faks (85) 713 15 20
e-mail: sekretariat@bialystok.buligl.pl

Plan działań opracował zespół pod kierownictwem
mgr Sławomir Szubzda – *Taksator Specjalista*
w składzie:
mgr inż. Andrzej Bogacki – *taksator specjalista*
mgr inż. Grzegorz Siemieńczuk – *taksator specjalista*
mgr inż. Marcin Warmijak – *taksator specjalista*

Nadzór nad opracowaniem
dr inż. Marek Ksepko – *Z-ca Dyrektora Oddziału BULiGL*
mgr inż. Janusz Porowski – *Starszy Inspektor Nadzoru i Kontroli*

SPIS TREŚCI

7. PLAN DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY PRZYRODY (UZUPEŁNIENIE DO PROGRAMU OCHRONY PRZYRODY)	5
7.1. PROGRAM OCHRONY PRZYRODY NADLEŚNICTWA HAJNÓWKA NA LATA 2012-2021	5
7.2. ZADANIA DOTYCZĄCE REZERWATÓW PRZYRODY	5
7.3. ZADANIA DOTYCZĄCE POMNIKÓW PRZYRODY	5
7.4. ZADANIA DOTYCZĄCE OCHRONY GATUNKOWEJ ROŚLIN	6
7.5. ZADANIA DOTYCZĄCE OCHRONY GATUNKOWEJ GRZYBÓW	6
7.6. ZADANIA DOTYCZĄCE OCHRONY GATUNKOWEJ ZWIERZĄT	6
7.7. ZADANIA DOTYCZĄCE OBSZARU CHRONIONEGO KRAJOBRAZU	6
7.8. ZADANIA DOTYCZĄCE LASÓW OCHRONNYCH	6
7.9. ZADANIA DOTYCZĄCE OCHRONY ROŚLIN I ZWIERZĄT Z ZAŁĄCZNIKA I I II DYREKTYWY SIEDLISKOWEJ I PTASIEJ	7
7.10. ZADANIA DOTYCZĄCE SIEDLISK PRZYRODNICZYCH CHRONIONYCH W OBSZARZE NATURA 2000 PUSZCZA BIAŁOWIESKA	8
7.11. WYTYCZNE DO ORGANIZACJI GOSPODARSTWA LEŚNEGO, REGULACJI UŻYTKOWANIA ZASOBÓW ORAZ WYKONYWANIA PRAC LEŚNYCH	8
7.12. DOBRE PRAKTYKI W ZAKRESIE GOSPODARKI LEŚNEJ	10

7. PLAN DZIAŁAŃ Z ZAKRESU OCHRONY PRZYRODY (uzupełnienie do programu ochrony przyrody)

7.1. Program ochrony przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021

Program Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na okres od 1.01.2012 do 31.12.2021 r. jest częścią Planu Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Hajnówka.

Dokument opisuje i dokumentuje:

- ✓ bogactwo przyrodnicze lasów i terenów otwartych nadleśnictwa,
- ✓ istniejące i potencjalne zagrożenia ekosystemów leśnych oraz środowiska przyrodniczego.

Zawiera wytyczne, które są integralną częścią planu gospodarczego (PUL) i mają zagwarantować:

- ✓ prowadzenie gospodarki leśnej na podstawach ekologicznych i w zgodzie z potrzebami społecznymi,
- ✓ ochronę wszystkich cennych i chronionych składowych środowiska przyrodniczego,
- ✓ restytucję metodami hodowli i ochrony lasu siedlisk gatunków i zbiorowisk przyrodniczych zdegradowanych i zniekształconych w celu zapewnienia szybszego niż w procesach naturalnych tempa przywracania zgodności biocenozy z biotopem, przy wykorzystaniu w miarę możliwości sukcesji naturalnej i przebudowy drzewostanów.

Wytyczne i ustalenia Programu Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na okres od 1.01.2012 do 31.12.2021 r. powinny zostać zaktualizowane o zapisy zawarte w obowiązującym PZO. Zaznaczyć należy, że wszystkie działania dotyczące elementów będących celem ochrony w obszarach Natura 2000 lub brak działań powinny uwzględnić wartość nadrzędną, czyli bezpieczeństwo publiczne w tym pożarowe.

W dalszej części zawarto ustalenia i wytyczne odnoszące się do strefy objętej działaniami gospodarczymi zaprojektowanymi w *Aneksie* do PUL.

Należy podkreślić, iż w obszarze obumarłych i zamierających drzewostanów świerkowych zmianie uległy warunki siedliskowe dla wielu gatunków roślin i zwierząt chronionych, co prowadzi do zmian ich liczebności, a w skrajnych przypadkach do ustąpienia z tych terenów lub nadmiernego, chwilowego zwiększenia liczebności (np. dzięcioł trójpalczasty).

7.2. Zadania dotyczące rezerwatów przyrody

Aneks do PUL Nadleśnictwa Hajnówka nie przewiduje żadnych działań hodowlano-ochronnych w rezerwatach przyrody. Zatem niezmienione pozostają ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021.

7.3. Zadania dotyczące pomników przyrody

Niezmiennymi pozostają wszystkie ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021. Należy tylko zweryfikować stan pomników przyrody na terenie Nadleśnictwa Hajnówka – część pomników chroniących świerk pospolity obumarała w wyniku gradacji kornika drukarza z lat 2012-2018. Należy zaznaczyć, że pomnik przyrody istnieje do momentu samoistnego rozkładu – również jego fragmenty podlegają ochronie.

7.4. Zadania dotyczące ochrony gatunkowej roślin

Niezmiennymi pozostają ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021, poza zapisami odnoszącymi się do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie dziko występujących roślin objętych ochroną. Szczegółowe wytyczne dotyczące ochrony gatunkowej roślin określa teraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej roślin (Dz. U. 2014 poz. 1409).

7.5. Zadania dotyczące ochrony gatunkowej grzybów

Niezmiennymi pozostają ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021, poza zapisami odnoszącymi się do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 9 lipca 2004 roku w sprawie gatunków dziko występujących grzybów objętych ochroną. Szczegółowe wytyczne dotyczące ochrony gatunkowej grzybów określa teraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej grzybów (Dz. U. 2014 poz. 1408).

Na terenie Nadleśnictwa Hajnówka (wg rejestru stref ochrony gatunkowej RDOŚ w Białymstoku, stan na 5.03.2019 r.), wyznaczono 57 stref ochrony obejmujących stanowiska granicznika płucnika (*Lobaria pulmonaria*). Część stref ochrony znajduje się w strefie obumierających i zamarłych drzewostanów świerkowych, w związku z tym należy monitorować ich stan. Strefy ochrony granicznika płucnika wyłączono z jakichkolwiek zabiegów gospodarczych.

7.6. Zadania dotyczące ochrony gatunkowej zwierząt

Niezmiennymi pozostają ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021, poza zapisami odnoszącymi się do rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 października 2011 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt. Szczegółowe wytyczne dotyczące ochrony gatunkowej zwierząt określa teraz rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 grudnia 2016 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2016 poz. 2183).

Na terenie Nadleśnictwa Hajnówka (wg rejestru stref ochrony gatunkowej RDOŚ w Białymstoku, stan na 5.03.2019 r.), ustanowiono 29 stref obejmujących ochroną miejsca rozrodu i regularnego przebywania: 15 stref ochrony orlika krzykliwego (*Clanga pomarina*), 2 strefy ochrony bociana czarnego (*Ciconia nigra*), 1 strefę ochrony włośchatki (*Aegolius funereus*) oraz 11 stref ochrony sóweczki (*Glaucidium passerinum*).

7.7. Zadania dotyczące obszaru chronionego krajobrazu

Niezmiennymi pozostają wszystkie ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021.

7.8. Zadania dotyczące lasów ochronnych

W odniesieniu do miejsc rozrodu i regularnego przebywania ptaków chronionych (wyznaczonych stref ochrony miejsc gniazdowania) należy postępować zgodnie z wytycznymi zawartymi w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 6 października 2014 roku w sprawie ochrony gatunkowej zwierząt (Dz. U. 2014 poz. 1348). Dotyczy to przede wszystkim zachowanie zasad postępowania w strefach ochrony (w tym wstrzymania

zabiegów gospodarczych w okresie lęgowym). Część stref ochrony miejsc gniazdowania znajduje się w strefie obumierających i zamartwych drzewostanów świerkowych, w związku z tym należy monitorować ich stan.

Niezmiennymi są pozostałe ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021 w stosunku do lasów wodochronnych, cennych fragmentów rodzimej przyrody, lasów na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych, stanowiących wyłączone drzewostany nasienne, lasy o szczególnym znaczeniu dla obronności oraz położonych w granicach administracyjnych miast i wokół miast.

7.9. Zadania dotyczące ochrony roślin i zwierząt z Załącznika I i II Dyrektywy Siedliskowej i Ptasiej

W Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021 dotyczące ochrony roślin i zwierząt chronionych w obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska PLC200004 należy zastosować wytyczne zawarte w PZO.

W obszarze drzewostanów przewidzianych do prac hodowlano – odnowieniowych dla znanych stanowisk zwierząt i roślin z tej grupy, należy prowadzić działania tak by nie zniszczyć, uszkodzić czy pogorszyć stanu stanowisk i siedlisk tych organizmów. Ponieważ dla znacznej części tych gatunków nie są dostępne szczegółowe lokalizacje, podczas wykonywania zabiegów gospodarczych należy postępować tak by ograniczyć prawdopodobieństwo zniszczenia stanowisk czy siedlisk tych gatunków.

W stosunku do chrząszczy saproksylicznych (pachnica dębowa, bogatek wspaniały, zgniotek cynobrowy, ponurek Schneidera, średzinka, rozmiarz kolwieński, konarek tajgowy i zglębek bruzdkowany) zaleca się:

- pozostawianie drzew z widocznymi próchnowiskami i dziuplami z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu w tym pożarowemu.
- zapewnienie stałej obecności drzew martwych i zamierających o odpowiednich parametrach (gatunek, pierśnica) w miejscach potencjalnych siedlisk gatunku z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu, w tym pożarowemu.

W stosunku do ptaków gnieźdzących się w dziuplach (dzięcioły, włośchatka, sóweczka, siniak i inne) zaleca się:

- pozostawienie podczas wykonywania zabiegów wszystkich drzew dziuplastych, z dziuplami wykutymi i naturalnymi, z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu w tym pożarowemu.

W stosunku do dzięcioła zielonosiwego zalecenia jak dla dziuplaków, ponadto:

- pozostawienie podczas wykonywania zabiegów 2 -3 osik w wieku ponad 50 lat, na 1 ha lasu do naturalnej śmierci, z wyłączeniem sytuacji zagrażających bezpieczeństwu publicznemu w tym pożarowemu.

W stosunku do dzięcioła trójpalczastego zalecenia jak dla dziuplaków.

W uzasadnionych wypadkach od powyższych wytycznych można odstąpić w związku z zabiegami w grupie bezpieczeństwa publicznego (zwłaszcza na obszarze jednostki wojskowej).

Obszar PLC200004 Puszcza Białowieska posiada plan zadań ochronnych zatwierdzony zarządzeniem RDOŚ w Białymstoku z dnia 6 listopada 2015 r. (Dz. Urz. Woj.

Podl. 2015 poz. 3600). PZO jest aktem prawa miejscowego i jego zapisy uwzględniono w *Aneksie*.

7.10. Zadania dotyczące siedlisk przyrodniczych chronionych w obszarze Natura 2000 Puszcza Białowieska

9170 Grąd subkontynentalny (Tilio-Carpinetum, Melitti Carpinetum).

Celem działań ochronnych zapisanym w PZO jest zachowanie, co najmniej obecnej powierzchni siedlisk w obecnym stanie ochrony (U1), natomiast głównymi potencjalnymi zagrożeniami jest usuwanie martwych i umierających drzew oraz plantacyjna gospodarka leśna.

Na terenie Nadleśnictwa Hajnówka podjęte będą: działania ochronne nr 9 i 10 PZO zgodne z obszarem wdrażania, działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego w drzewostanach uszkodzonych przez wiatr na obrębie Starzyna oraz działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego. Nie kolidują one z działaniami ochronnymi PZO.

Na terenie jednostki wojskowej Aneks przewiduje działania realizowane w drzewostanach z udziałem gatunku w wieku 100 i więcej lat wg PZO. Są to zabiegi niezgodne z działaniem ochronnym nr 8 PZO, jednak zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego ma znaczenie priorytetowe.

91D0 Bory i lasy bagienne (Vaccinio uliginosi-Betuletum pubescentis, Ledo-Sphagnetum, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Sphagno girgensohnii-Piceetum i brzoźowo-sosnowe bagienne lasy borealne).

Zgodnie z zapisami PZO należy powstrzymać się od wykonywania działań gospodarczych, za wyjątkiem niezbędnych prac z tytułu bezpieczeństwa publicznego w tym pożarowego.

91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (Salicetum albo-fragilis, Populetum albae, Fraxino-Alnetum, olsy źródliskowe).

Zgodnie z zapisami PZO należy powstrzymać się od wykonywania działań gospodarczych, za wyjątkiem niezbędnych prac z tytułu bezpieczeństwa publicznego w tym pożarowego.

Działania związane z zapewnieniem bezpieczeństwa publicznego w tym pożarowego powinny być wykonywane bez względu na rygory ochronne.

7.11. Wytyczne do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych

Niezmiennymi pozostają ustalenia i wytyczne zawarte w Programie Ochrony Przyrody Nadleśnictwa Hajnówka na lata 2012-2021 dotyczące wytycznych do organizacji gospodarstwa leśnego, regulacji użytkowania zasobów oraz wykonywania prac leśnych.

W związku z obecnością licznych posuszu świerkowego, spowodowanego wystąpieniem gradacji kornika, priorytetem w działaniach gospodarczych nadleśnictwa musi być obecnie zapewnienie bezpieczeństwa publicznego i pożarowego.

W obszarze drzewostanów przewidzianych do prac hodowlano – odnowieniowych (cięć rębnych) w *Aneksie* do PUL:

- wyłączyć z działań drzewostany na siedliskach bagiennych: Bb, BMb, LMb, Ol i OIJ,
- pozostawiać podczas zabiegów hodowlano – ochronnych drzewa dziuplaste,

- pozostawiać podczas zabiegów hodowlano – ochronnych drzewa liściaste i sosnę pospolitą (niezaatakowaną przez szkodniki owadzie),
- pozostawiać do naturalnej śmierci i całkowitej mineralizacji kęp starodrzewów złożonych z drzew żywych (o ile takie będą występowały) i martwych na powierzchni poddanej zabiegowi (w drzewostanach zagospodarowywanych rębnią IIIa, IIIB, IVd). Kępy lokalizować w oddaleniu od dróg i szlaków komunikacyjnych w odległości większej od najwyższego drzewa w kępie.

W celu zapewnienia właściwego stanu środowiska przyrodniczego, w trakcie wykonywania prac leśnych szczególną uwagę należy zwracać na:

- wykonywanie zabiegów gospodarczych poza okresem lęgowym ptaków (o ile nie zagraża to bezpieczeństwu publicznemu w tym pożarowemu),
- unikanie niszczenia runa i ściółki leśnej między innymi poprzez wykonywanie zrywki zimą, przy pokrywie śnieżnej lub przy użyciu urządzeń zabezpieczających, tj. przyczep nasiębiernych i stosowania zrywki półpodwieszanej,
- ochronę stanowisk gatunków chronionych, rzadkich i cennych podczas trzebieży i innych zabiegów, między innymi poprzez sprawdzenie dostępnych informacji o występowaniu gatunków cennych w wydzieleniu. Lustrację powierzchni przed rozpoczęciem zabiegu oraz zwracanie uwagi na miejsca obalania drzew, przebieg szlaków zrywkowych itp.,
- w przypadku stwierdzenia obecności gatunku chronionego w miejscu objętym zaplanowanym zabiegiem gospodarczym, a zabieg będzie mógł negatywnie oddziaływać na ten gatunek, to zaleca się odstąpienie od jego wykonania (o ile nie zagraża to bezpieczeństwu publicznemu w tym pożarowemu),
- stosowanie bioolei, jako smarów silnikowych.

Ponadto należy:

- w zabezpieczaniu upraw i młodników preferować środki mechaniczne,
- prowadzić monitoring techniczny i biologiczny w celu właściwego prognozowania zagrożeń, a w drzewostanach szczególnie narażonych na czynniki chorobowe prowadzić kontrolę stanu sanitarnego,
- w razie konieczności stosować biotechniczne metody ochrony lasu, między innymi wykorzystywać pułapki feromonowe używane do prognozowania pojawienia się szkodników wtórnych.

W trakcie zabiegów gospodarczych w pierwszej kolejności usuwać gatunki obce w tym: dąb czerwony, grochodrzew, jawor, klon jesionolistny i inne.

W miarę istniejących możliwości należy, podczas prac gospodarczych eliminować zauważone inwazyjne rośliny zielne, takie jak: nawłóć późna, nawłóć kanadyjska, rdestowiec ostrokończysty, niecierpek drobnokwiatowy, niecierpek gruczołowaty, kolczurka klapowana i inne.

7.12. Dobre praktyki w zakresie gospodarki leśnej

Z dniem 1 stycznia 2018 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 18 grudnia 2017 r. w sprawie wymagań dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej (Dz. U. z dnia 22 grudnia 2017 r. poz. 2408). Rozporządzenie to określa następujące wymagania dobrej praktyki w zakresie gospodarki leśnej:

1. Przed przystąpieniem do prac z zakresu gospodarki leśnej przeprowadza się wizję terenową w wydzieleniu leśnym albo na działce ewidencyjnej, na terenie których planowane są te prace, w celu sprawdzenia występowania gatunków chronionych lub potencjalnych miejsc ich występowania;
2. Przed przystąpieniem do prac z zakresu gospodarki leśnej tymczasowo oznakowuje się stanowiska, na których gatunki chronione występują, miejsca istotne dla gatunków chronionych, które należy zachować, lub w inny sposób zapewnia się znajomość tych stanowisk i miejsc przez wykonawcę prac;
3. W przypadku ujawnienia występowania stanowisk gatunków chronionych lub potencjalnych miejsc ich występowania w trakcie prac, pkt 1 i 2 stosuje się odpowiednio, w tym w razie potrzeby niezwłocznie modyfikuje się sposób wykonywania prac, oraz w razie potrzeby stosuje się odpowiednie działania minimalizujące lub kompensujące wyrządzone szkody;
4. Na brzegach zbiorników wodnych i cieków, w odległości 10 metrów od linii brzegowej, należy pozostawiać: zwalone pnie drzew, podszyt, duże kamienie w celu ułatwienia zwierzętom dostępu do wody oraz migracji zwierząt;
5. W okresie lęgowym ptaków nie wycina się drzew, na których zostały zidentyfikowane zasiedlone gniazda;
6. Drzewa dziuplaste pozostawia się do ich naturalnego rozpadu;
7. Martwe drzewa pozostawia się w celu zapewnienia ciągłości występowania martwego drewna, przy czym jego ilość nie może w szczególności stwarzać zagrożenia pożarowego lub ryzyka wystąpienia szkodliwych czynników biotycznych;
8. Enklawy śródleśne, w tym polany i łąki, na których stwierdzono stanowiska gatunków chronionych związanych z terenami otwartymi, należy utrzymywać w niepogorszonym stanie poprzez usuwanie, w razie potrzeby, drzew i krzewów oraz koszenie z usuwaniem biomasy;
9. W stanie naturalnym lub, w przypadkach szczególnych, zbliżonym do naturalnego pozostawia się śródleśne zbiorniki i ciek wodne;
10. Koryt cieków nie wykorzystuje się do zrywki drewna;
11. Na etapie planowania i realizacji działań z zakresu gospodarki leśnej należy uwzględniać potrzebę zachowania zróżnicowania faz rozwojowych drzewostanów na poziomie krajobrazowym;
12. Zaleca się zapewnienie udziału w drzewostanach drzew gatunków wczesnosukcesyjnych, w szczególności brzozy, osiki, wierzby iwy. Udział wymienionych gatunków większy niż 10% uzależniony jest od decyzji właściciela lasu, uwzględniającej kryteria przyrodnicze, społeczne i ekonomiczne;
13. Wykonując odnowienia i zalesienia, należy uwzględniać:
  - a) regionalne uwarunkowania przyrodnicze,
  - b) regionalizację nasienną w rozumieniu przepisów o leśnym materiale rozmnożeniowym,

- c) warunki siedliskowe i stan środowiska przyrodniczego;
14. Przed wykonaniem cięć związanych z generacyjną wymianą lasu należy wybrać rodzaj cięć odpowiedni do planowanego sposobu odnowienia: naturalnego albo sztucznego;
  15. Odnowienie naturalne należy stosować wszędzie tam, gdzie drzewostan macierzysty, z którego ma powstać samosiew, jest pełnowartościowy i składa się z gatunków, które pożądane są w tym samym miejscu, warunki siedliskowe umożliwiają uzyskanie odnowienia naturalnego, a odnowienie to gwarantuje pokrycie powierzchni uprawy powyżej 50% oraz stabilność drzewostanu;
  16. W drzewostanach dojrzałych do odnowienia, użytkowanych cięciami zupełnymi o powierzchni powyżej 1 ha, pozostawia się kępy starodrzewia do naturalnego obumarcia, zajmujące nie więcej niż 5% powierzchni zrębu;
  17. Nie stosuje się cięć zupełnych bezpośrednio przy źródłach, rzekach, jeziorach, torfowiskach i źródłiskach, a także w miejscach pamięci narodowej i kultu religijnego; w miejscach tych zaleca się pozostawianie naturalnych stref ekotonowych lub ich tworzenie, w szczególności poprzez sadzenie krzewów, w razie ich braku, oraz ich pielęgnowanie;
  18. Wszędzie tam, gdzie wymagają tego środki techniczne planowane do zastosowania przy pracach pielęgnacyjnych, a także pozyskaniu i zrywce drewna, w drzewostanach wyznacza się szlaki operacyjne w postaci pasów powierzchni leśnej pozbawionej drzew i krzewów, których szerokość i rozmieszczenie umożliwiają prowadzenie prac z zakresu pielęgnowania lasu, pozyskania i zrywki drewna;
  19. Chemiczne metody ochrony lasu mogą być stosowane tylko w przypadku braku możliwości lub braku zasadności zastosowania innych metod, przy czym przy wyborze środków ochrony roślin należy zawsze kierować się bezpieczeństwem ludzi, zwierząt i środowiska.

Nadleśnictwo jest zobowiązane do przestrzegania ww. wytycznych w trakcie realizacji *Aneksu*.